

आजचा रंग करडा

नवरात्रातील दुर्गे मातेच्या तिसऱ्या रूपाचे नाव चंद्रघंटा असे आहे. चंद्रघंटे मातेचे हे रूप अतिशय शक्तिशायक व कल्याणकारी आहे. तिच्या मस्तकावर घंटेच्या आकाराचा अर्धचंद्र असल्याने तिला चंद्रघंटा देवी असे म्हणतात. तिची कांती सोन्यासारखी चमकदार आहे. तिला दहा भुजा आहेत. तिच्या प्रत्येक भुजेमध्ये तिने खडक, कमडलू, कमळ अशी विविध आयुर्ध्व धारण केली आहेत. चंद्रघंटा देवी सिंहारूढ आहे, तसेच तिची मुद्रा नेहमी युद्ध तप्पर असते. तिच्या नुसत्या घंटेचा आवाज भक्तांचे रक्षण करतो. तिच्या कृपेने अलौकिक व दिव्य अनुभव तिच्या भक्तांना मिळतो. चंद्रघंटा मातेची आराधना केल्याने शरीरामध्ये क्रांती गुणांची वाढ होते. आवाजात मधुरता येते. शांती व सुखाचा अनुभव मिळतो. तिच्या उपासनेने संसारिक संकटातून भक्तांना मुक्ती मिळते.

'विकसित भारत'चे स्वप्न

आणि 'व्यवस्थे'चे वास्तव

सामाच्य माणसाच्या दैनंदिन आयुष्यातल्या प्रश्नांची उदाहरण : 'माझी बस का उशिरा येते?' हा एस्टीने प्रवास करण्याचा विद्यार्थीनीला पडणारा प्रश्न. 'माझ्या विहीरीतील पाणी लवकर का आटते?' हा माठवाडायातील छोट्या शेतकऱ्याचा प्रश्न. 'भी बनवलेला फारिचरला मागणी का नाही?' हा शहरातील सुतारकाम-उद्योगकाला पडणारा प्रश्न. त्याचप्रमाणे 'बागावीच्या मार्कावर माझ्या मूलीला डॉक्टर का होता येत नाही?' हे सर्व भारतातील बहुतांश लोकांच्या रोजच्या जीवनातले प्रश्न आहेत. यांना आपण 'मूळभूत भौतिक प्रश्न' असे म्हणून.

आपली राजकीय व प्रशासकीय परिस्थिती बघितली तर घटनेप्रमाणे, केंद्रीय व्यवस्थेला सर्वोच्च स्थान आणि राज्यव्यवस्थेला दुयम स्थान आहे. केंद्रीय व्यवस्थेत केंद्र शासनकडे, आणि त्यातही विशेषत: पंतप्रधान पदाकडे सर्वेच आवांतिक केंद्रीकरण झालेले आहे. केंद्र शासनाचे विभाग व उपक्रम, 'आयएएस'प्रणीत प्रशासन व्यवस्था, आयआयटी आदी उच्चिक्षण संस्था, भारतीय हवामान विभाग अशा वैज्ञानिक संस्था मिळून ही राष्ट्रीय व्यवस्था चालवतात. दुष्काळ जाहीर करण्यापासून खाद्यपदार्थाची चाचणी याचे तांत्रिक निकष व सर्वेक्षण पद्धती या संस्था ठरवतात. स्थानिक पातळीवर उपयोगी पडणारे ज्ञान निर्माण करण्याचे राज्यांचे अधिकार खूपच मर्यादित आहेत आणि ज्ञाननिर्मितीची क्षमताही कमी आहे.

अशा केंद्रीकृत व्यवस्थेत कार्यकारी अधिकार हे वरचा पातळीवर एकवटतात. वैदिकीय पदवीच्या प्रवेशासाठी राष्ट्रीय पातळीवरची एकच परीक्षा, हे अशा अधिकारांच्या केंद्रीकरणाचेच उदाहरण. या केंद्रीय प्रशासन व्यवस्थेचे लोकसभा व राज्यसभा यांना उत्तरदायित्व अन्वंत कमी आहे. राहिलेच, तर ते सर्वोच्च न्यायालय आणि काही प्रमाणात प्रसारामध्यांशी आहे. अनेक क्षेत्रांत वस्तुनिष्ठ माहितीचा अभाव दिसतो तो यामुळे. राज्यांच्या सार्वजनिक बस सेवेचा तुलनात्मक अभ्यास, रेल्वे अप्यातांचे विश्लेषण अथवा कोविड-बर्लीची अधिकृत टक्केवारी यात राज्याराज्यांमधील मोठी तफावत याची कारणीमानंसा - असे अभ्यास क्वचितच मांडले जातात. त्यामुळे, आपल्या समस्यांच्या सोडवणुकीसाठी ज्ञाननिर्मिती क्वचितच होते.

राज्य पातळीवरही असेच केंद्रीकरण दिसते. सर्व सत्ता ही मुख्यमंत्री अथवा वरिष्ठ मंत्रीपदाकडे एकवटलेली दिसते. विधिमंडळाशी राज्य शासनाचे उत्तरदायित्व हे पूर्णपणे राज्याची राजकीय संस्कृती, अभिव्यक्तिस्वातंत्र्य आणि स्वतंत्र माध्यमांचे अस्तित्व यावर अवलंबून असल्याचा आजचा काळ. असा वेळी, लोक-चळवळी आणि लोकांनी चालवलेली स्थानिक प्रसारामध्यमे हीच स्थानिक प्रश्नांकडे लक्ष वेधणारी साधाने ठरतात. या गोष्टी राज्यपत्रते बदलतात. कोविड-बर्लीच्या अधिकृत टक्केवारीतील फरकामागे हे प्रमुख कारण आहे. उत्तर प्रदेशात जे चालून जाते ते गोव्यात वा कर्नाटकात चालत नाही! अर्थव्यवस्थेचा विचार केल्यास, आपली एक राष्ट्रीय अर्थव्यवस्था आहे आणि तिला जोडलेल्या अनेक छोट्या-मोठ्या प्रादेशिक अर्थव्यवस्था आहेत.

आज प्रादेशिक अर्थव्यवस्थांचे राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेचा अवलंबित्व मोठ्या प्रमाणात वाढताना दिसते. देशाची संपत्ती ही शंभरक बड्या व्यापारी-उद्योजक घराण्यांच्या हातात एकवटली आहे. छोट्या उद्योजकांचे तांत्र्यांचा प्रादेशिक बाजारापेतेही स्थान कमी होऊन, बड्या कंपन्याच्या विस्तारात आहेत. देशातल्या फक्त २० टक्के लोकांकडे ८० टक्के संपत्ती एकवटली आहे. उरलेली ८० टक्के लोकांसंख्या ही असंवित क्षेत्रात काम करीत आहे आणि त्यातले बहुतांश लोक तुरुंजुंजा पागावर वरच्या २० टक्के बड्या लोकांची सेवा करीत आहेत. लोकांकडून परिस्थितीचे योग्य आकलन होणे, प्रश्नांच्या अभ्यासाची मागणी होणे व प्रशासनाकडून समस्यांची विश्लेषणात्मक मांडणी होणे ही कुठल्याही सशक्त लोकशाहीसाठी आवश्यक गोष्ट असते. या माहितीचे रूपांतर लोकचळवळीपासून मावेटीपर्यंत होत असते. आपली परिस्थिती याउलट आहे. निवडुणुकांचा हंगाम जवळ आला आहे. त्यात शिवाजी महाराजांच्या तलवारीपासून माशीदीचे अवैध बांधकाम, सावरकारंबदल राहुल गांधींची वक्तव्ये, पंकजच्या घोषणा- यांसारखे विषय प्रसारामध्यमे आपल्यासाठे ठेवत आहेत. लोकांनी दर्जेदार सर्वजनिक सेवा मिळण्यासाठी आग्रही गणेण्याएवजी शासनाकडून मिळण्याचा 'लाडक्या' सवलती घेण्यात मग्न आहेत!

अभिजात मराठी..

साजरी हो महाराष्ट्री जल्लोषात रे चौसाई विरोधाभासजाणता मन होते दुःखी कटी बनवले जातो चक्र बदलून फक्त पाटी राहिलो नावा पुरता फलाठीवर नाव मराठी

ठेच लागता आई गं येई मातृभाषा ओठी इतरभाषा मराठी रागेत शेवटी

मराठी बोललो तर ठरलो जातो गावठी बुधी भ्रष्ट झालेली अशी आमची कवटी

कॉन्हेंटमधे घालावी आधी आपली कार्टी सुग्रासभोजन सोडून चिवड फुके खरकटी

असेभाषा कुठलीही असणार स्वल्प त्रुटी नितळ तळाशी पहा लाभेभौतीक कोटी

बहुभाषिक जरु हो इंग्रजी मिरव ललाटी हृदय मंदिरात जागा ठेवावी मराठी साठी

मिळे अभिजातदर्जा बदलती सर्व चौकी सुखवे साक्षात विडुल रे कर ठेवलेला कटी

- हेमंत मुसरीफ, पुणे. १७३०३०६१९६.

चंद्रघटा..

प्रसादे तनुये महयं चंद्रघटाति विशुता मंगलमय ती भक्ता काल वारे विकृता

नवरात्र तृतीयदिनी चंद्रघटात अवतारत दुगंदिवी शिंहारुढ ठसली ती अंतरात

सुवर्ण कांती शरीरा सुंगंय ये परिसरात स्फुरिंग फुलतात आरती गाता सुरात

रुद्ररुप दिसे असूरा धडकी भरे ऊरात निर्भयता सबलाता उर्जा उत्पन्न

विविधायुधे शोभे महा माये दहा हात समशीती पाठहोती शांती नांदते घरात

- हेमंत मुसरीफ, पुणे. १७३०३०६१९६.

II देवीच्या साडेतीन शक्तिपीठांचे दर्शन.... II

दिलीप देशपांडे.

जामनेर. जि. जळगांव.

मोबाल-९९९५६६९१७

महाराष्ट्रात देवीची साडेतीन शक्तिपीठ प्रसिद्ध आहेत. श्री महालक्ष्मी (अंबाबाई) - कोलाहापूर, श्री रेणुका माता-माहूर व श्री तुळजाभवानी- तुळजापूर .ही पूर्ण. तर श्री सप्तशृंगी- वणी हे अर्धे शक्ती पीठ आहे. नवरात्रीत या सर्व ठिकाणी भाविकांची दर्शनासाठी गर्दी असते. दर्शनाने मानाला खूपच समधान मिळते. ऊर्जा मिळते. म्हणूनच ज्याची जी कुलदेवी आहे, ते वर्षादेवेन वर्षात तुळजापूरच्या दर्शनासाठी जातात. जाणे झाले नाही तर गवातील मंदिरात जावून, पातळ, खाणानारात्तेने ओटी भरतात. नवरात्री उत्सवात ह्याशिका पिठांचे दर्शन खूपच फलदारी असते.

१) श्री महालक्ष्मी मंदिर, (अंबाबाई)

कोलाहापूर :-

महाराष्ट्रातील साडेतीन शक्तिपीठांपैकी पहिले शक्तिपीठ कोलाहापूर येथे आहे. हे पूर्ण शक्तिपीठांपैकी एक असून या मंदिराचे बांधकाम कोणी केलं, याबाबत अद्याप कोणीही ठोस माहिती उपलब्ध नाही. काही संशोधकांनी केलेल्या संशोधनातून असा निष्कर्ष काढाला की, शिलाहार राजवटीपूर्वी कार्हरक (सध्याचे कराड) या प्रांतातील सिंध वंशातील राजाने हे मंदिर बांधले असावे. या मंदिराच्या मुख्य वास्तूचे दोन मजले आहेत. या मंदिराचे उपलब्ध संपूर्ण बांधकाम कोलाहापूरच्या आजुबाजूला मिळण्याच्या काळ्या दगडावाचे करण्यात आलेले आहे. हे मंदिर पश्चीमाभूख असून याच्या प्रवेशद्वाराजवळ नगरखाना देखील आहे.

या मंदिरातील महालक्ष्मी मूर्ती १.२२ मीटर उंच असून ०.११ मीटर उंच दगडावाचे ठेवण्यात आली आहे. या मंदिराच्ये गुरुड अंदप इत्यादी कोरीव केलेल्या कलाकृती आहेत.

कधीकाळी मोगलानी या देवालाचा विध्वंस केला तेव्हा देवीच्या पुजाचांनी अनेक वर्ष ही मूर्ती लपवू ठेवली होती असे म्हणतात. पुढे संभाजी महाराज यांच्या कार्हिंदीत मंदिराचे पुनर्जिवन जीवन करण्यात आले. (सतराशे १५ ते सतराशे २२ या काळात) महालक्ष्मी हे जगृत देवेस्थान त्यामुळे बालाजी बाजीराव पेशव्याची बायको गोपिकाबाई इने नवस फेडण्यासाठी जवळपास पाव किलो वजनाचे सोन्याचे चार चूडे वाहिल्याचा उल्लेख सापडतो. शुक्रवार मंगळवार व अश्विन कार्तिक मार्गशीर्ष माघ पौर्णिमेस पालखी निघते. नवरात्रीत नक्त दिवस देवीची वाहन पूजा बांधतात. अष्टमीला नगरप्रदक्षिणा होते. ३१ जानेवारी आणि ९ नोव्हेंबर रोजी सूर्याची किरणे दरवाजा तून थेट महालक्ष्मीच्या पायावर पडतात १ फेब्रुवारी आणि दहा नोव्हेंबर रोजी ही किरणे देवीच्या छातीपर्यंत आहे. ११ नोव्हेंबर रोजी सूर्याची किरणे ११ नोव्हेंबर रोजी मावळ्याची किरणे देवीच्या यांच्या विधायी अवलंबनात तेव्हा देवीची विधाय

